

Tài liệu môn học

XÁC SUẤT THỐNG KÊ ỨNG DỤNG

Biên soạn:

Nguyễn Hồng Nhung - Chương 1, 6, 12.

Hoàng Thị Minh Thảo - Chương 7, 8.

Lê Thị Mai Trang - Chương 5, 9.

Nguyễn Ngọc Tứ - Chương 2, 3, 4.

Bộ môn Toán - ĐH SPKT, Tp. Hồ Chí Minh - Năm 2019

Mục lục

1 TỔNG QUAN VÀ THỐNG KÊ MÔ TẢ	2
1.1 Tổng thể, mẫu và qui trình	3
1.2 Phương pháp trực quan và biểu đồ trong Thống kê mô tả	9
1.2.1 Ký hiệu	9
1.2.2 Biểu đồ Góc-Lá	10
1.2.3 Biểu đồ Chấm	12
1.2.4 Biểu đồ Histogram	12
1.3 Các số đo đặc trưng vị trí	21
1.3.1 Trung Bình	21
1.3.2 Median-Trung vị	23
1.3.3 Các tham số vị trí khác: Tứ phân vị, phân vị mức phần trăm và trung bình thu gọn.	24
1.3.4 Phân loại dữ liệu và Tỷ lệ mẫu.	25
1.4 Các số đo đặc trưng biến thiên	26
1.4.1 Độ đo độ biến thiên của mẫu	27
1.4.2 Biểu đồ hộp	29

Chương 1

TỔNG QUAN VÀ THỐNG KÊ MÔ TẢ

Giới thiệu

Thống kê học là một ngành khoa học nghiên cứu các quy luật của đám đông hay còn gọi là tổng thể. Các phương pháp thống kê là tập hợp các lập luận, tư duy hợp lý nhằm tìm hiểu và đưa ra các quy luật của đám đông, tổng thể.

Thống kê bao gồm Thống kê mô tả và suy luận Thống kê.

Thống kê mô tả được sử dụng để trình bày một cách có hệ thống dữ liệu thu thập được từ quá nghiên cứu thực nghiệm thông qua các phương pháp lấy mẫu khác nhau. Trong Thống kê mô tả ngoài hệ thống bảng số liệu các đại lượng đặc trưng cho số liệu như trung vị, kỳ vọng, phương sai, ...; cũng như các biểu đồ được sử dụng nhằm giúp người đọc nắm được thông tin ban đầu về số liệu nhanh nhất.

Sau khi đã thu được một mẫu từ một tổng thể, một điều tra viên sẽ thường xuyên muốn sử dụng thông tin mẫu để rút ra kết luận (làm suy luận của một số loại) về tổng thể. Kỹ thuật cho việc khái quát hóa, đưa ra thông tin về tổng thể từ thông tin có được trên mẫu gọi là **thống kê suy luận**. Suy luận Thống kê là quá trình phân tích số liệu bằng các mô hình toán học nhằm rút ra các kết luận về mục tiêu nghiên cứu với mức độ tin cậy nào đó. Ví dụ như một chủ ao cá muốn biết trong ao cá có số lượng cá là bao nhiêu mà không cần rút hết nước trong ao, khi đó chúng ta có thể sử dụng khoảng ước lượng trong thống kê để đưa ra khoảng ước lượng về số lượng cá trong ao với độ tin cậy cho trước. Hay để dự đoán mức tiêu

thụ diện trung bình của người dân ở vùng A khi biết nhiệt độ tại vùng đó trong khoảng thời gian nhất định ta có thể sử dụng mô hình tương quan hồi quy để trả lời câu hỏi này.

Thống kê được sử dụng trong nghiên cứu của nhiều ngành khoa học khác nhau như Kỹ thuật, Kinh tế, Y tế, Sinh học, Xã hội, ... Với sự phổ biến của máy tính các phương pháp thống kê hiện đại mặc dù có khối lượng tính toán lớn đã trở nên khả thi và được các chuyên gia phân tích thống kê áp dụng rộng rãi cho nhiều lĩnh vực nghiên cứu.

1.1 Tổng thể, mẫu và qui trình

Hàng ngày chúng ta thường xuyên tiếp xúc với dữ liệu, sự kiện liên quan đến lĩnh vực chuyên môn cũng như các hoạt động đời sống thường ngày. Thống kê cung cấp phương pháp để tổ chức và tổng kết dữ liệu và rút ra kết luận dựa trên các thông tin chứa trong dữ liệu. Một nghiên cứu Thống kê sẽ tập trung vào các đối tượng chứa các đặc tính, thông tin mà nghiên cứu đang hướng tới. Tập hợp các đối tượng này cấu thành một tổng thể xác định. Ví dụ như muốn nghiên cứu chất lượng mũ bảo hiểm của công ty Y, thì tổng thể nghiên cứu sẽ là toàn bộ mũ bảo hiểm do công ty Y sản xuất ra.

Khi các thông tin mong muốn có sẵn cho tất cả các đối tượng trong tổng thể, chúng ta có thể điều tra toàn bộ tổng thể. Tuy nhiên, những hạn chế về thời gian, tiền bạc và các nguồn lực khan hiếm khác thường làm cho việc điều tra tổng thể không thực tế hoặc không khả thi. Ví dụ như nếu ta mang toàn bộ mũ bảo hiểm của công ty Y sản xuất ra kiểm tra chất lượng bằng cách tác động lực vào mũ. Khi đó toàn bộ mũ của công ty Y sản xuất ra sau kiểm định sẽ không sử dụng được nữa. Vì vậy trong nghiên cứu Thống kê thay vì nghiên cứu toàn bộ tổng thể, một tập hợp con của tổng thể, gọi là **mẫu**, được chọn theo một số cách thức nhất định sẽ được dùng để nghiên cứu. Như vậy, chúng ta có thể có được một mẫu các mũ bảo hiểm do công ty Y sản xuất để kiểm tra xem chất lượng mũ có đảm bảo an toàn cho người sử dụng không, hoặc chúng ta có thể chọn một mẫu các sinh viên tốt nghiệp trường kỹ thuật năm ngoái để có được thông tin phản hồi về chất lượng của các chương trình đào tạo kỹ thuật.

Khi nghiên cứu chúng ta thường chỉ quan tâm đến một số đặc điểm của các đối tượng trong một tổng thể ví dụ như độ dày của mỗi bức tường, đường kính của các trục máy, tuổi thọ của thiết bị, giới tính của một kỹ sư tốt nghiệp, độ tuổi mà các cá nhân đã tốt nghiệp, ... Các đặc tính mà ta nghiên cứu có thể được phân loại, chẳng hạn như giới tính (nam, nữ) hoặc loại sự cố (không nghiêm trọng, nghiêm trọng, rất nghiêm trọng), thương hiệu điện thoại sinh viên trường đại học A sử dụng. ... Thông tin của các đặc tính nghiên cứu có thể biểu diễn bởi các số ví dụ như tuổi bằng 23 hoặc có thể biểu diễn bởi các ký tự phân loại như N (Nokia), I (Iphone), S (Samsung),

Một biến là đặc tính đang quan tâm mà giá trị có thể thay đổi từ một đối tượng khác trong tổng thể. Ta thường ký hiệu biến là các chữ cái ở cuối bảng chữ cái. Ví dụ như

x = điểm thi đại học môn Toán của một sinh viên.

y = số khách đến quầy giao dịch A trong một khoảng thời gian t .

z = thương hiệu điện thoại của một sinh viên đang sử dụng.

Dữ liệu là thông tin thu được từ việc quan sát một biến hoặc đồng thời hai hay nhiều biến. Một tập hợp dữ liệu đơn biến bao gồm các quan sát trên một biến duy nhất. Ví dụ, chúng ta khảo sát thương hiệu điện thoại của một sinh viên đang sử dụng: Samsung (S); Oppo (O); Iphone (I); Nokia (N); Acesus (A); Biphone (B) hoặc loại khác (K), trên một số sinh viên của trường Đại học X, kết quả được tập dữ liệu

A O S S I B K S I S O S I N I B N O S K

Mẫu tuổi thọ (giờ) của một loại pin thương hiệu D đưa vào khai thác trong điều kiện nhất định là một tập hợp dữ liệu đơn biến số:

5,5 5,4 6,3 6,8 5,8 6,5 5,8 5,5

Dữ liệu hai biến thu được khi mỗi đối tượng ta quan sát hai đặc tính. Ví dụ như bộ dữ liệu bao gồm một cặp $cnnng(\text{Ønv} : kg); chiuca(\text{Ønv} : cm)$ cho mỗi cầu thủ

bóng rổ trong mẫu, với quan sát đầu tiên là (72, 168), thứ hai là (75, 212)...

Dữ liệu đa biến phát sinh khi với mỗi đối tượng ta quan sát nhiều hơn một đặc tính. Ví dụ như, một bác sĩ có thể xác định huyết áp tâm thu, huyết áp tâm trương và mức cholesterol trong huyết thanh của từng bệnh nhân tham gia nghiên cứu. Mỗi quan sát sẽ là một bộ ba con số, chẳng hạn như (120, 80, 146). Trong nhiều bộ dữ liệu đa biến, một số biến là số và những biến khác là biến. Chẳng hạn như, đánh giá các loại ô tô dựa trên các biến như: loại xe (nhỏ, thể thao, nhỏ gọn, kích cỡ trung bình, lớn), tiết kiệm nhiên liệu chạy trong thành phố (mpg), hiệu quả nhiên liệu chạy trên đường cao tốc (mpg), loại hệ thống truyền lực (bánh sau, bánh xe phía trước, bốn bánh xe), và ...

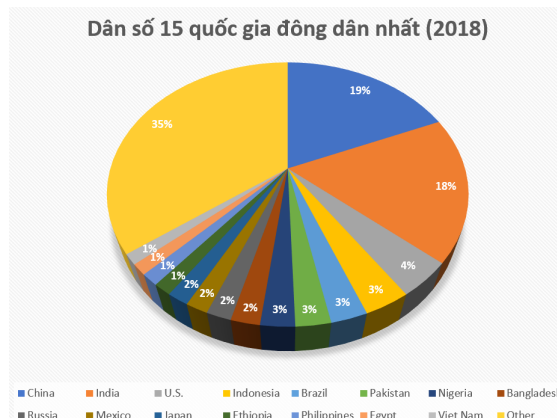
Một điều tra viên đã thu thập dữ liệu có thể chỉ đơn giản muốn tóm tắt và mô tả các đặc tính quan trọng của dữ liệu. Điều này đòi hỏi phải sử dụng các phương pháp thống kê mô tả. Một trong số những phương pháp này xây dựng các bảng, biểu đồ, hình vẽ, ...

Ví dụ 1.1 Theo thống kê của Liên hiệp quốc, dân số Thế giới đến ngày 22 tháng 3 năm 2017 là 7,49 tỷ người. Ước tính dân số Thế giới dự kiến đạt 8 tỷ người vào năm 2023 và đạt 10 tỷ người vào năm 2056. Theo cục điều tra dân số Hoa Kỳ ta có số liệu về dân số của 15 quốc gia đông dân nhất thế giới. Số liệu được mô tả dưới dạng bảng sau:

Bảng số liệu cung cấp cho chúng ta thông tin về dân số của 15 quốc gia đông dân nhất. Bảng số liệu cung cấp các con số chính xác về dân số của từng nước trong nhóm các quốc gia đông dân, tuy nhiên biểu đồ hình quạt dưới đây giúp người đọc dễ hình dung về thông tin được cung cấp hơn.

Bảng 1.1: Dân số của 15 quốc gia đông dân nhất Thế giới.

Quốc Gia	Số dân	Chiếm tỷ lệ
Trung Quốc	1415045928	18,54%
Ấn Độ	1354051854	17,74%
Hoa Kỳ	326766748	4,28%
Indonesia	266794980	3,50%
Brazil	210867954	2,76%
Pakistan	200813818	2,63%
Nigeria	195875237	2,57%
Banglades	166368149	2,18%
Nga	143964709	1,89%
Mexico	130759074	1,71%
Nhật Bản	127185332	1,67%
Ethiopia	107534882	1,41%
Philippin	106512074	1,40%
Hy Lạp	99375741	1,30%
Việt Nam	96491146	1,26%
Các quốc gia khác	2684411699	35,16%

Hình 1.1: Biểu đồ hình quạt biểu diễn dân số của các quốc gia đông dân nhất Thế giới.

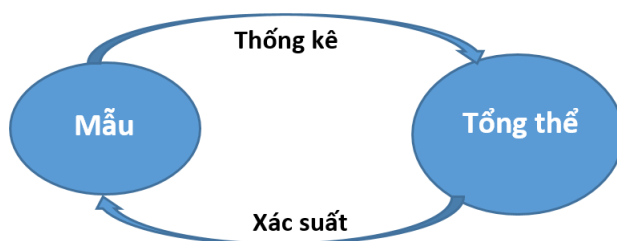
Nhìn vào biểu đồ ta thấy Trung Quốc và Ấn Độ là hai quốc gia đông dân nhất Thế Giới. Tiếp theo đó theo chiều kim đồng hồ là các quốc gia khác có số dân đông tiếp theo. Cuối cùng là phần biểu diễn số dân của 218 quốc gia còn chiếm khoảng 35% dân số Thế Giới.

Việt Nam với 96.621.188 dân, dựa trên ước lượng của Cục Điều tra dân số Hoa Kỳ ngày 22 tháng 8 năm 2018, chiếm 1,26% dân số Thế Giới và đứng thứ 15 trong số các nước đông dân nhất. Tổng diện đất của Việt Nam là 310.070 km^2 , mật độ dân của Việt Nam là 311 người trên km^2 . Cũng theo Cục Điều tra dân số Hoa Kỳ độ tuổi trung bình của người Việt Nam là 30,9.

So với các bảng số liệu các biểu đồ giúp người xem dễ ghi nhận thông tin hơn là các bảng đầy các số và chữ.

Mối quan hệ giữa Xác suất và Thống kê

Trong bài toán xác suất, tính chất của tổng thể mà ta đang nghiên cứu được giả định là đã biết (ví dụ số lượng của tổng thể, phân phối của một số tham số của tổng thể có thể được giả định), khi đó các câu hỏi liên quan đến một mẫu lấy từ tổng thể được đặt ra và trả lời. Trong bài toán thống kê, đặc trưng tính chất nghiên cứu có trong mẫu và các thông tin này được sử dụng để rút ra kết luận về tổng thể. Mối quan hệ giữa xác suất và thống kê: theo các xác suất từ tổng thể ta có các suy luận đối với các mẫu (suy luận suy diễn), trong khi theo thống kê từ mẫu suy ra các kết luận về tổng thể (suy luận quy nạp). Mối quan hệ này được minh họa trong hình 1.2.

Hình 1.2: Mối quan hệ giữa xác suất và thống kê suy luận.

Ví dụ 1.2

Bài toán Thống kê: Khảo sát 1000 trẻ sơ sinh ở vùng A tại một thời điểm xác định thấy có 511 bé là bé trai. Hãy ước lượng tỷ lệ sinh bé nam ở vùng A tại thời điểm này với độ tin cậy 95%. Trong bài toán thống kê, chúng ta đang cố gắng sử dụng thông tin của mẫu để trả lời một câu hỏi về cấu trúc của toàn bộ tổng thể mà từ đó mẫu được chọn.

Bài toán Xác suất: Tỷ lệ sinh bé nam ở vùng A là 0,52. Tính xác suất trong 1000 trẻ sinh tại vùng này, số bé trai là từ 510 đến 530 bé. Trong bài toán xác suất, chúng ta giả định tổng thể ở vùng A có tỷ lệ sinh bé nam là 0,52 và tính khả năng một sự kiện sẽ xảy ra trong mẫu.

Trước khi chúng ta có thể hiểu những gì một mẫu cụ thể cho chúng ta biết về tổng thể, đầu tiên chúng ta nên hiểu sự không chắc chắn liên quan đến việc lấy mẫu từ một tổng thể số nhất định. Đây là lý do tại sao chúng ta nghiên cứu Xác suất trước Thống kê.

Thu thập dữ liệu

Thống kê không chỉ bao gồm tổ chức và phân tích dữ liệu mà còn bao gồm quá trình thu thập dữ liệu. Nếu dữ liệu không được thu thập đúng cách, một điều tra viên có thể không có khả năng trả lời các câu hỏi được đặt ra với một mức độ tin cậy hợp lý. Một vấn đề phổ biến là các phần tử của tổng thể có thể khác nhau trong quá trình lấy mẫu ra từ tổng thể. Ví dụ, các nhà quảng cáo muốn phân loại thông tin khác nhau về những thói quen xem truyền hình của các khách hàng tiềm năng. Các thông tin này thu được từ việc đặt thiết bị giám sát trong một số ít các gia đình trên khắp Hoa Kỳ. Nó cũng được phỏng đoán là bản thân vị trí của các thiết bị giám sát làm thay đổi hành vi của người xem, do đó đặc điểm của mẫu có thể khác nhau từ những phần tử khác nhau của tổng thể.

Thống kê là một ngành khoa học dễ bị lợi dụng bởi các cá nhân hay tổ chức muốn lợi dụng Thống kê để bóp méo sự thật bằng nhiều cách như bịa các con số không có thật, lựa chọn các số liệu theo chủ quan của người nghiên cứu. Ví dụ như để chứng minh một loại sữa A, là sản phẩm của công ty X, giúp tăng tầm vóc của trẻ em. Trước khi cho trẻ uống sữa A, công ty X lấy mẫu là các trẻ em ở vùng nông thôn hay chọn các có thể trạng thấp bé. Sau khi cho trẻ uống sữa A, công ty X lại cố tình lấy mẫu là các trẻ em ở vùng thành thị hay có tầm vóc cao lớn. Như vậy hai mẫu này không phù hợp để đưa ra kết luận về hiệu quả của việc uống sữa A đối với tầm vóc của trẻ em. Vì vậy để các kết luận Thống kê là đáng tin cậy thì ngoài việc sử dụng các phương pháp Thống kê phù hợp với số liệu thu được thì việc lấy mẫu thực nghiệm cũng hết sức quan trọng.

Có rất nhiều phần mềm Thống kê được sử dụng như: SPSS, SAS, S-Plus, Stata, Eview, R, Minitab, Mathematical, Matlab, Excel,... SPSS là phần mềm Thống kê được sử dụng khá phổ biến ở Việt Nam với khá là nhiều sách hướng dẫn sử dụng và nhiều trung tâm đào tạo ngắn hạn chọn dạy phần mềm này cho học viên. R có thể được tải về mà không mất phí từ trang <http://www.r-project.org>. Bạn cũng có thể sử dụng Excel một phần mềm văn phòng có sẵn để phân tích Thống kê vì sử dụng Excel để vẽ các biểu đồ rất đơn giản và đẹp, cũng như Excel đủ mạnh để giải quyết các vấn đề Thống kê thường gặp. Tuy nhiên khi cần phân tích các Thống kê chuyên sâu bạn cần sử dụng các phần mềm Thống kê chuyên dụng.

Bài tập 1.1

1.1.1 Đưa ra một mẫu có cỡ 5 từ mỗi tổng thể sau:

- Tất cả các tờ báo hàng ngày xuất bản tại Việt Nam.
- Các chương trình truyền hình phát sóng trên các kênh Tiếng Việt của đài truyền hình Việt Nam.
- Tổng thể các ngành học tại trường đại học Sư Phạm Kỹ Thuật Tp. HCM.
- Tổng thể các sinh viên trường đại học Sư Phạm Kỹ Thuật Tp. HCM.
- Tổng thể các điểm trung bình môn Toán của sinh viên trường đại học Sư Phạm Kỹ Thuật Tp. HCM.

1.1.2 Cho ba ví dụ về ba tổng thể cụ thể và ba ví dụ về giả thuyết thống kê tương ứng. Với mỗi tổng thể và giả thuyết thống kê cụ thể đặt một câu hỏi xác suất và một câu hỏi suy luận thống kê.

1.2 Phương pháp trực quan và biểu đồ trong Thống kê mô tả

1.2.1 Ký hiệu

Số lượng quan sát trong một mẫu đơn gọi kích thước mẫu, hay cỡ mẫu, được ký hiệu là n . Ví dụ như $n = 4$ là cỡ mẫu gồm các trường đại học Đại học Sư phạm Kỹ thuật Tp. HCM, Đại học Kinh tế Luật, Đại học Tôn Đức Thắng, Đại học Ngân hàng được lấy từ tổng thể các trường đại học ở Việt Nam. Nếu xét đồng thời hai mẫu, ta ký hiệu m và n hay n_1 và n_2 biểu thị số lượng các quan sát của hai mẫu.

Giả sử như đo hiệu suất nhiệt của hai loại động cơ diesel khác nhau được hai bộ dữ liệu $\{29,7; 31,6; 30,9\}$ và $\{28,7; 29,5; 29,4; 30,3\}$ khi đó ta có 2 cỡ mẫu $m = 3$ và $n = 4$.

Cho một tập dữ liệu gồm n quan sát trên một biến x , những quan sát riêng lẻ sẽ được ký hiệu là $x_1, x_2, \dots, x_n$. Chỉ số dưới không liên quan đến độ lớn của một quan sát cụ thể. Do đó x_1 nói chung không là quan sát nhỏ nhất trong bộ dữ liệu này, cũng như x_n thường không là giá trị lớn nhất. Trong nhiều ứng dụng, x_1 sẽ được quan sát đầu tiên được thu thập bởi các thí nghiệm, x_2 lần thứ hai, và tiếp tục như vậy. Các quan sát thứ i trong tập dữ liệu sẽ được ký hiệu bằng x_i .

1.2.2 Biểu đồ Gốc-Lá

Xét một tập hợp các dữ liệu số $x_1, x_2, \dots, x_n$ mà mỗi x_i bao gồm ít nhất hai chữ số. Một cách nhanh chóng để có được một biểu diễn trực quan thông tin của tập dữ liệu là xây dựng một biểu đồ gốc và lá.

Hướng dẫn tạo biểu đồ gốc và lá

1. Chọn một hoặc nhiều chữ số đầu cho các giá trị gốc, các chữ số sau là lá.
2. Liệt kê các giá trị gốc có thể có trong một cột dọc.
3. Ghi lá cho mỗi quan sát bên cạnh giá trị gốc tương ứng.
4. Chỉ ra các đơn vị cho cành và lá.

Nếu bộ dữ liệu bao gồm điểm thi, từ 0 đến 100, 83 điểm sẽ có một gốc là 8 và một lá 3. Đối với một tập dữ liệu hiệu quả nhiên liệu ô tô (mpg), dữ liệu nằm giữa 8,1 và 47,8, ta có thể sử dụng các chữ số hàng chục là gốc, do đó 32,6 sau đó sẽ có một lá 2,6. Nói chung, các biểu đồ gốc và lá dựa số gốc từ 5 đến 20 được khuyến khích sử dụng.

Ví dụ 1.3 Khảo sát chiều cao (đơn vị: m) của 45 sinh viên trường Đại học Sư phạm Kỹ thuật Tp. HCM ta có bảng số liệu:

1,55	1,73	1,65	1,71	1,55	1,51	1,68	1,56	1,63
1,55	1,57	1,63	1,59	1,54	1,80	1,45	1,60	1,55
1,60	1,65	1,70	1,68	1,70	1,65	1,56	1,54	1,52
1,64	1,67	1,50	1,80	1,48	1,65	1,70	1,82	1,79
1,70	1,40	1,67	1,70	1,67	1,58	1,60	1,62	1,52

Biểu đồ gốc lá của mẫu về chiều cao của 45 sinh viên có dạng: Biểu đồ cho thấy

Tần số	Gốc	& Lá	
1	1,4	0	
2	1,4	58	
6	1,5	012244	
9	1,5	555566789	Độ rộng của gốc: 0,10
7	1,6	0002334	Mỗi lá: 1 trường hợp
9	1,6	555577788	Đơn vị: m
7	1,7	0000013	
1	1,7	9	
3	1,8	002	

Bảng 1.2: Biểu đồ gốc lá của chiều cao 45 sinh viên trường Đại học Sư phạm Kỹ thuật Tp. HCM.

số lượng sinh viên có chiều cao từ 1,55m đến 1,59m và từ 1,65m đến 1,69m là đồng nhất, mỗi nhóm có 9 người. Phần lớn các sinh viên trong mẫu có chiều cao thuộc vào khoảng từ 1,50m đến 1,75m. Có một giá trị có khả năng bất thường trong mẫu là chiều cao của một sinh viên là 1,40m; tuy nhiên cỡ mẫu khá nhỏ 45 sinh viên nên cũng chưa thể kết luận về giá trị bất thường này.

Biểu đồ gốc và lá có ưu điểm là biểu diễn được dữ liệu gốc trên biểu đồ. Bên cạnh đó một biểu đồ gốc và lá truyền tải thông tin về các khía cạnh sau của dữ liệu:

- Xác định các giá trị tiêu biểu hoặc đại diện.
- Mức độ lan truyền của các giá trị tiêu biểu.
- Hiện diện của bất kỳ khoảng trống trong dữ liệu.
- Mức độ đối xứng trong phân phối giá trị.
- Số lượng và vị trí của đỉnh.
- Hiện diện của bất kỳ giá trị ngoại lai.

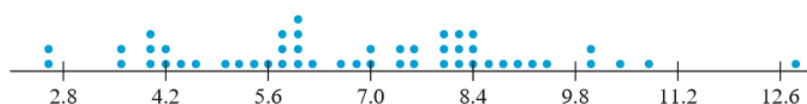
1.2.3 Biểu đồ Chấm

Một biểu đồ chấm là một bản tóm tắt hấp dẫn của các dữ liệu số khi tập dữ liệu là nhỏ hoặc có rất ít giá trị dữ liệu riêng biệt. Mỗi quan sát được đại diện bởi một dấu chấm ở trên các vị trí tương ứng trên thang điểm đo nằm ngang. Khi một giá trị xuất hiện nhiều hơn một lần, có một dấu chấm cho mỗi lần xuất hiện, và những dấu chấm được xếp chồng lên nhau theo chiều dọc. Giống như biểu đồ gốc và lá, một biểu đồ chấm dotplots cũng cung cấp thông tin về vị trí, mức độ lan truyền, giá trị ngoại lai và những khoảng trống.

Ví dụ 1.4 Dưới đây là số liệu về tỷ lệ phần trăm của doanh thu thuế của tiểu bang và địa phương trong năm tài chính 2006-2007 phân bổ cho giáo dục đại học (từ Tóm tắt thống kê của Hoa Kỳ); giá trị được liệt kê theo thứ tự chữ viết tắt của các bang (AL đầu tiên, WY cuối cùng):

10,8	6,9	8,0	8,8	7,3	3,6	4,1	6,0	4,4	8,3
8,1	8,0	5,9	5,9	7,6	8,9	8,5	8,1	4,2	5,7
4,0	6,7	5,8	9,9	5,6	5,8	9,3	6,2	2,5	4,5
12,8	3,5	10,0	9,1	5,0	8,1	5,3	3,9	4,0	8,0
7,4	7,5	8,4	8,3	2,6	5,1	6,0	7,0	6,5	10,3

Hình 1.3 cho thấy một biểu đồ chấm của dữ liệu, các giá trị thay đổi đáng kể. Giá trị lớn nhất (New Mexico) và hai giá trị nhỏ nhất (New Hampshire và Vermont) đều được phân nào tách khỏi phần lớn các dữ liệu, mặc dù chưa đủ để được coi là giá trị ngoại lai.

Hình 1.3: Biểu đồ chấm cho dữ liệu trong ví dụ trên.

1.2.4 Biểu đồ Histogram

Một số dữ liệu số thu được bằng cách đếm để xác định giá trị của một biến (số lượng giao thông trích dẫn một người nhận được trong năm qua, số lượng khách hàng đến với dịch vụ trong một khoảng thời gian cụ thể), trong khi các dữ liệu khác thu được bằng cách lấy số đo (trọng lượng của một cá nhân, thời gian phản ứng với

một kích thích đặc biệt). Việc quy định cho việc vẽ một biểu đồ nói chung là khác nhau đối với hai trường hợp này.

Định nghĩa 1.2.1. Biến số là rời rạc nếu tập các giá trị có thể có hoặc là hữu hạn hoặc có thể liệt kê được trong một dãy vô hạn. Biến số liên tục nếu các giá trị có thể có của nó bao gồm toàn bộ khoảng trên trục số.

Một biến rời rạc x gần như luôn luôn là kết quả từ một quá trình đếm nào đó. Trong trường hợp đó có thể giá trị là 0, 1, 2, 3, . . . hoặc tập hợp con của các số nguyên. Các biến liên tục phát sinh từ việc đo lường. Ví dụ, nếu x là độ pH của một chất hóa học, trong khi đó theo lý thuyết x có thể là bất kỳ số giữa 0 và 14: 7,0; 7,03; 7,032, ... Tất nhiên, trong thực tế có những hạn chế về mức độ chính xác của bất kỳ dụng cụ đo lường, vì vậy chúng ta không thể biểu thị độ pH, thời gian phản ứng, chiều cao bởi một lượng lớn các chữ số thập phân tùy ý. Tuy nhiên, từ quan điểm của việc tạo ra mô hình toán học về phân phối dữ liệu, nó là hữu ích để hình dung toàn bộ một chuỗi các giá trị có thể.

Xét dữ liệu bao gồm các quan sát của một biến rời rạc x . **Tần số** của một giá trị của x bất kỳ cụ thể là số lần giá trị xảy ra trong tập dữ liệu. **Tần số tương đối** của một giá trị là tỷ lệ giữa tần số của giá trị đó và số lượng quan sát của tập số liệu:

$$\text{Tần số tương đối} = \frac{\text{số lần giá trị xuất hiện}}{\text{số lượng quan sát của tập số liệu}}$$

Giả sử bộ dữ liệu của chúng ta bao gồm 200 quan sát về x = số lượng môn học một sinh viên đại học đang theo học trong một học kỳ xác định. Nếu có 70 giá trị x là 8, thì

Tần số giá trị 8 của x là: 70

Tần số tương đối giá trị 8 của x là $\frac{70}{200} = 0,35$

Hướng dẫn tạo biểu đồ cột

1. Đầu tiên, xác định tần số và tần số tương đối của mỗi giá trị x .
2. Sau đó đánh dấu các giá trị x có thể có trên một trục nằm ngang.
3. Phía trên mỗi giá trị, vẽ một hình chữ nhật có chiều cao là tần số tương đối (hoặc nói cách khác là tỷ số) của giá trị đó.

Diện tích của mỗi hình chữ nhật tỉ lệ với tần số tương đối của các giá trị. Vì vậy, nếu các tần số tương đối của $x = 1$ và $x = 5$ tương ứng là 0,35 và 0,07, thì diện tích của hình chữ nhật trên 1 bằng là năm lần diện tích của hình chữ nhật trên 5.

Ví dụ 1.5 Theo dõi số lượt đánh trúng của các đội chơi trong 19383 trận đấu gồm 9 hiệp trong một giải bóng chày từ năm 1989 đến năm 1993 ta có bảng số liệu dưới đây. Tổng các tần số lớn hơn 1 một chút là do có sự làm tròn các tần số trong bảng. Tỷ lệ số trận có số lượt đánh trúng không quá 2 lượt và tỷ lệ đánh trúng được nhiều hơn 10, 15, 20 cú đánh là bao nhiêu?

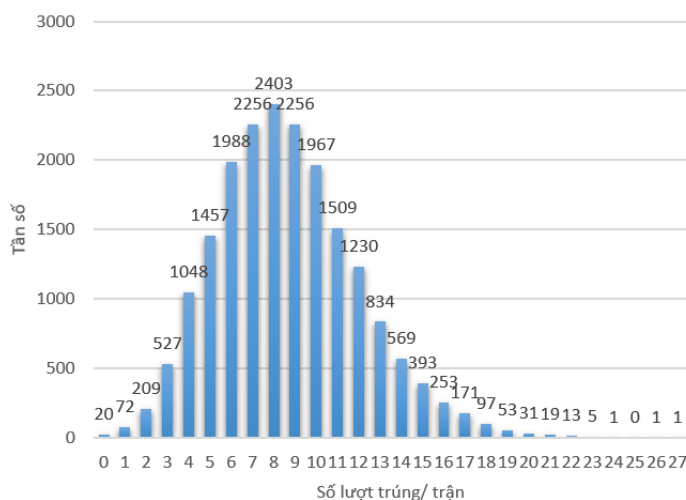
Số lượt trúng/Trận	Số trận	Tỷ lệ	Số lượt trúng/Trận	Số trận	Tỷ lệ
0	20	0,0010	14	569	0,0294
1	72	0,0037	15	393	0,0203
2	209	0,0108	16	253	0,0131
3	527	0,0272	17	171	0,0088
4	1048	0,541	18	97	0,0050
5	1457	0,0752	19	53	0,0027
6	1988	0,1026	20	31	0,0016
7	2256	0,1164	21	19	0,0010
8	2403	0,1240	22	13	0,0007
9	2256	0,1164	23	5	0,0003
10	1967	0,1015	24	1	0,0001
11	1509	0,0779	25	0	0,0000
12	1230	0,0635	26	1	0,0001
13	834	0,0430	27	1	0,0001

Biểu đồ histogram của dữ liệu trong hình 1.4 tăng khá sườn sề đến một đỉnh cao duy nhất và sau đó thì giảm. Biểu đồ kéo dài hơn một chút về bên phải (đối với giá trị lớn) hơn là so với bên trái, ta nói biểu đồ "lệch dương."

$$\begin{array}{rcll}
 & \text{tần suất} & \text{tần suất} & \text{tần suất} \\
 \text{Tỷ lệ của các trận đấu với} & = & \text{tương đối} + & \text{tương đối} + & \text{tương đối} \\
 \text{nhiều nhất là hai cú đánh} & & \text{với } x = 0 & \text{với } x = 1 & \text{với } x = 2 \\
 & = & 0,0010 + & 0,0037 + & 0,0108 = 0,0155
 \end{array}$$

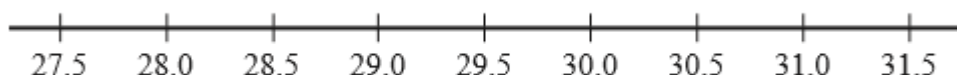
Tương tự ta có

$$\begin{array}{rcl}
 \text{Tỷ lệ của các trận đấu với} & = & 0,0010 + 0,1026 + \dots + 0,1015 = 0,6361 \\
 \text{số cú đánh từ 5 đến 10} & &
 \end{array}$$

Hình 1.4: Biểu đồ cột các cú đánh trong một trận 9 hiệp.

Xây dựng một biểu đồ cho dữ liệu liên tục đòi hỏi phải phân chia các trục đo thành một số lớp (khoảng) thích hợp sao cho mỗi quan sát được chứa trong chính xác một khoảng. Giả sử, ví dụ chúng ta có 50 quan sát về $x =$ hiệu quả nhiên liệu của một ô tô (mpg), các số đó nhỏ nhất là 27,8 và trong đó lớn nhất là 31,4. Sau đó, chúng ta có thể sử dụng các ranh giới giữa các khoảng là 27,5; 28,0; 28,5;... và 31,5 như ở đây:

Để tránh trường hợp một quan sát nằm trên ranh giới giữa các lớp (khoảng) như vậy khó xác định nó thuộc chính xác một khoảng nào, ví dụ như đối với giá trị 29,0 ta thường sử dụng các lớp (khoảng) 27,5 đến <28,0; 28,0 đến <28,5; ...; 31,0 đến <31,5. Khi đó 29,0 rơi trong lớp 29,0 đến <29,5 chứ không phải trong lớp 28,5 đến 29,0. Nói cách khác, với quy ước này, một quan sát trên một ranh giới được đặt trong khoảng bên phải của ranh giới.

Hướng dẫn tạo biểu đồ cột cho dữ liệu liên tục:

Các khoảng có độ rộng như nhau

- * Xác định tần số và tần số tương đối cho mỗi lớp.
- * Đánh dấu ranh giới lớp trên một trục đo nằm ngang.
- * Phía trên mỗi lớp (khoảng), vẽ một hình chữ nhật có chiều cao là tần số tương đối (hoặc tỷ lệ) tương ứng.

Ví dụ 1.6 Công ty điện lực cần thông tin về cách sử dụng điện của khách hàng để có được dự báo về nhu cầu sử dụng của khách hàng. Các nhà điều tra từ công ty điện và ánh sáng Wisconsin xác định lượng năng lượng tiêu thụ (BTU) trong một giai đoạn cụ thể cho một mẫu của 90 nhà. Giá trị tiêu thụ hiệu chỉnh được tính toán như sau:

$$\text{giá trị tiêu thụ hiệu chỉnh} = \frac{\text{tiêu thụ}}{(\text{thời tiết, nhiệt độ trong ngày})(\text{diện tích nhà})}$$

Dữ liệu được sắp xếp từ nhỏ đến lớn như sau

2.97	4.00	5.20	5.56	5.94	5.98	6.35	6.62	6.72	6.78
6.80	6.85	6.94	7.15	7.16	7.23	7.29	7.62	7.62	7.69
7.73	7.87	7.93	8.00	8.26	8.29	8.37	8.47	8.54	8.58
8.61	8.67	8.69	8.81	9.07	9.27	9.37	9.43	9.52	9.58
9.60	9.76	9.82	9.83	9.83	9.84	9.96	10.04	10.21	10.28
10.28	10.30	10.35	10.36	10.40	10.49	10.50	10.64	10.95	11.09
11.12	11.21	11.29	11.43	11.62	11.70	11.70	12.16	12.19	12.28
12.31	12.62	12.69	12.71	12.91	12.92	13.11	13.38	13.42	13.43
13.47	13.60	13.96	14.24	14.35	15.12	15.24	16.06	16.90	18.26

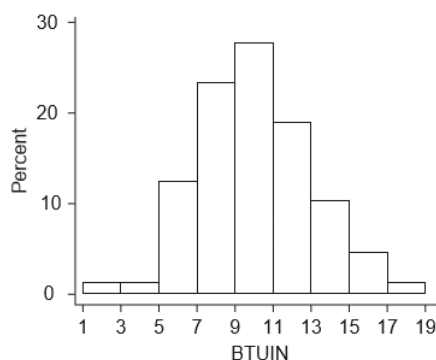
Dữ liệu biểu diễn dưới dạng các lớp (khoảng) có dạng

Khoảng	1-3	3-5	5-7	7-9	9-11	11-13	13-15	15-17	17-19
Tần số	1	1	11	21	25	17	9	4	1
Tỷ lệ	0,011	0,011	0,122	0,233	0,278	0,189	0,100	0,044	0,011

Biểu đồ Histogram của dữ liệu như sau

Tỷ lệ hộ được quan sát có giá trị tiêu thụ hiệu chỉnh nhỏ hơn 9 là $\frac{34}{90} \approx 0,378$

Không có quy tắc cố định nào về việc chọn số lớp (khoảng). Từ 5 đến 20 lớp (khoảng) hầu hết là hợp lý cho các bộ dữ liệu. Nói chung, số lượng lớp (khoảng)

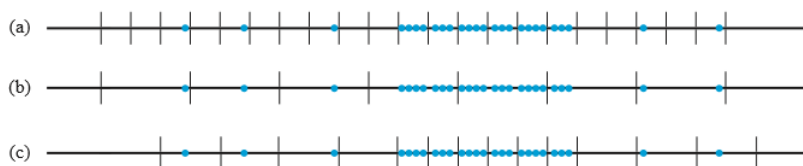

Hình 1.5: Biểu đồ cột cho dữ liệu mức tiêu thụ năng lượng trong ví dụ trên.

hiều nên được sử dụng. Một quy tắc hợp lý có thể sử dụng được là quy tắc ngón tay cái

$$\text{số lượng lớp (khoảng)} \approx \sqrt{\text{số lượng quan sát}}$$

Độ rộng các khoảng bằng nhau có thể không hợp lý trong trường hợp quy mô đo lường mà có sự tập trung cao các giá trị dữ liệu ở một số nơi và ở các nơi khác dữ liệu xuất hiện khá thưa thớt. Hình 1.6 cho thấy một biểu đồ chấm của một tập dữ liệu có các quan sát tập trung nhiều ở giữa và tương đối ít các quan sát kéo dài ra hai bên. Sử dụng một số lượng nhỏ các khoảng có độ rộng bằng nhau thì kết quả hầu hết các quan sát rơi vào chỉ một hoặc hai trong số các khoảng. Nếu một số lượng lớn các lớp có độ rộng bằng nhau được sử dụng thì nhiều lớp sẽ có tần số 0. Một cách chia khoảng hợp lý hơn là sử dụng một vài khoảng rộng gần các quan sát phía hai bên và khoảng hẹp hơn trong các khu vực có các quan sát tập trung cao.

Hình 1.6: Chọn khoảng lớp học cho dữ liệu có "mật độ khác nhau" dữ liệu: (a) nhiều khoảng có chiều rộng khoảng bằng nhau và độ rộng khoảng là ngắn; (b) số ít khoảng có chiều rộng bằng nhau và độ rộng khoảng là lớn; (C) các khoảng có chiều rộng không bằng nhau.

Hướng dẫn tạo biểu đồ cột cho dữ liệu liên tục:

Các khoảng có độ rộng không như nhau

Sau khi xác định tần số và tần số tương đối, tính chiều cao của mỗi hình chữ nhật theo công thức

$$\text{chiều cao hình chữ nhật} = \frac{\text{tần số tương đối của lớp}}{\text{độ rộng của lớp}}$$

Kết quả là chiều cao hình chữ nhật thường được gọi là mật độ và thang đo theo chiều dọc là thang đo mật độ. Công thức này cũng đúng khi độ rộng các lớp bằng nhau.

Ví dụ 1.7 Sự ăn mòn của cốt thép là một vấn đề nghiêm trọng trong kết cấu bê tông trong những môi trường bị ảnh hưởng bởi điều kiện thời tiết khắc nghiệt. Vì lý do này, các nhà nghiên cứu đã tiến hành điều tra việc sử dụng cốt thép làm bằng vật liệu composite. Một nghiên cứu đã được thực hiện để phát triển các hướng dẫn liên kết sợi thủy tinh gia cố cốt thép bê tông nhựa ("Kiến nghị thiết kế cho độ dính bám của thép GFRP với bê tông" J. of Structural Engr, 1996: trang 247-254). Hãy xem xét về cường độ dính bám được đo trong 48 quan sát sau:

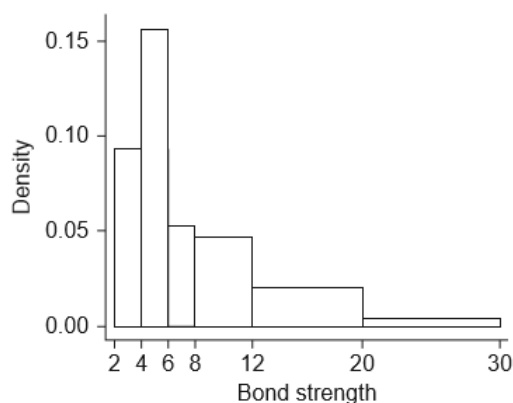
	11.5	12.1	9.9	9.3	7.8	6.2	6.6	7.0	13.4	17.1	9.3	5.6
	5.7	5.4	5.2	5.1	4.9	10.7	15.2	8.5	4.2	4.0	3.9	3.8
	3.6	3.4	20.6	25.5	13.8	12.6	13.1	8.9	8.2	10.7	14.2	7.6
	5.2	5.5	5.1	5.0	5.2	4.8	4.1	3.8	3.7	3.6	3.6	3.6
<i>Class</i>	2-<4		4-<6		6-<8		8-<12		12-<20		20-<30	
<i>Frequency</i>	9		15		5		9		8		2	
<i>Relative frequency</i>	.1875		.3125		.1042		.1875		.1667		.0417	
<i>Density</i>	.094		.156		.052		.047		.021		.004	

Biểu đồ hình cột của dữ liệu được trình bày trong hình 1.7.

$$\begin{aligned} \text{tần số tương đối} &= (\text{độ rộng lớp}).(\text{mật độ}) \\ &= (\text{chiều rộng hình chữ nhật}).(\text{chiều cao hình chữ nhật}) \\ &= \text{diện tích hình chữ nhật} \end{aligned}$$

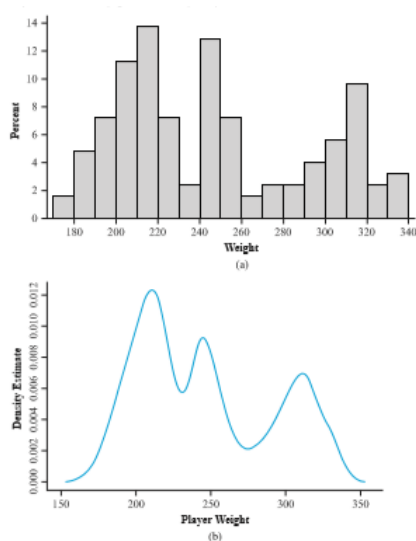
Diện tích mỗi hình chữ nhật là tần số tương đối của các lớp tương ứng. Hơn nữa, tổng của tần số tương đối phải 1 nên tổng diện tích của tất cả các hình chữ nhật trong một biểu đồ mật độ là 1.

Hình dạng biểu đồ

Hình 1.7: Biểu đồ mật độ cho dữ liệu cường độ bám dính.

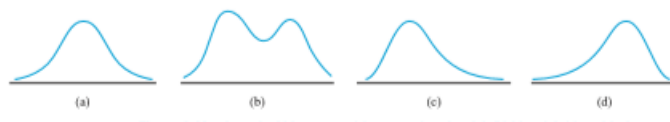
Ví dụ 1.8 Hình 1.8 (a) cho thấy một biểu đồ của trọng lượng (đơn vị: lb) của 124 người chơi được liệt kê trên rosters của San Francisco 49ers và The New England Patriots. Hình 1.8 (b) là một biểu đồ được làm mượt (thực tế được gọi là một ước lượng của hàm mật độ) của dữ liệu từ các gói phần mềm R. Cả hai biểu đồ đều có ba đỉnh riêng biệt.

Hình 1.8: Trọng lượng của các người chơi NFL (a) biểu đồ cột; (b) Biểu đồ được làm mượt.

Một biểu đồ Histogram được gọi là đối xứng nếu nửa bên trên giống với nửa bên phải. Một biểu đồ Histogram không đối xứng gọi là lệch phải nếu phần bên phải

hay phần đuôi tương ứng với phần giá trị lớn trải dài hơn so với phần bên trái. Hình 1.9 biểu diễn một số biểu đồ Histogram được làm mượt.

Hình 1.9: Biểu đồ được làm mượt: (a) một đỉnh đối xứng; (b) hai đỉnh; (c) nghiêng dương; (d) nghiêng âm.

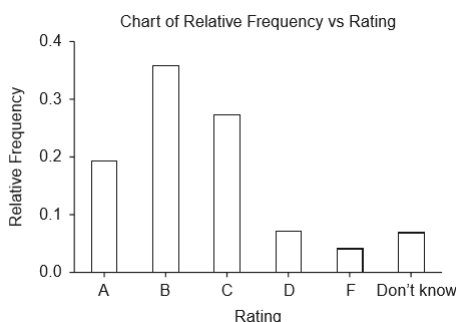
Dữ liệu định tính

Phân bố tần số và biểu đồ Histogram có thể được xây dựng khi tập dữ liệu là định tính (biến có giá trị phân loại). Trong một số trường hợp, sẽ có một thứ tự tự nhiên của các lớp, ví dụ như sinh viên năm nhất, năm thứ hai; đàn em, người cao tuổi; ... Trong khi ở các trường hợp khác theo thứ tự sẽ được xếp tùy ý, ví dụ như Công giáo, Do thái giáo, Tin Lành, Với dữ liệu chủng loại như vậy, các khoảng mà trên đó các hình chữ nhật được xây dựng nên có độ rộng mỗi khoảng bằng nhau.

Ví dụ 1.9 Viện Chính sách công cộng California đã tiến hành một cuộc khảo sát qua điện thoại của 2501 cư dân California là người lớn trong tháng 4 năm 2006 để xác định họ cảm thấy như thế nào về các khía cạnh khác nhau của K-12 giáo dục công. Một câu hỏi chung là "Bạn đánh giá chất lượng của các trường công lập ở khu phố của bạn hiện nay như thế nào?" Bảng sau hiển thị các tần số và tần số tương đối của dữ liệu thu được và hình 1.10 là biểu đồ Histogram tương ứng của dữ liệu.

Đánh giá	Tần số	Tỷ lệ
A	478	0,191
B	893	0,367
C	680	0,272
D	178	0,071
F	100	0,040
Không rõ	172	0,069

Hơn một nửa số người được hỏi cho điểm đánh giá A hoặc B và chỉ có khoảng hơn 10% đã đưa ra D hoặc F giá.

Hình 1.10: Biểu đồ các đánh giá về trường học từ Minitab.

Dữ liệu đa biến

Dữ liệu đa biến nói chung là khá khó khăn để mô tả trực quan. Một trong các phương pháp để mô tả là dùng các ô phân tán cho dữ liệu số hai biến.

Bài tập 1.2

1.2.1 Sử dụng dữ liệu cường độ bê tông sau đây để xây dựng biểu đồ gốc lá cho dữ liệu. Tính tỷ lệ bê tông trong mẫu có cường độ nén vượt quá 10 MPa?

5,9 7,2 7,3 6,3 8,1 6,8 6,8 7,0 7,6
 6,5 7,1 6,3 7,9 8,2 9,0 8,7 7,8 9,7
 7,4 7,7 9,7 7,8 7,7 11,0 11,3 11,8 10,5

1.2.2 Xây dựng biểu đồ lá và cột cho bộ dữ liệu sau:

31	35	36	36	37	38	40	40	40
41	41	42	42	42	42	42	43	44
45	46	46	47	48	48	48	51	54
54	55	58	62	66	66	67	68	75

1.3 Các số đo đặc trưng vị trí

1.3.1 Trung Bình

Cho tập hợp $x_1, x_2, \dots, x_n$, các biện pháp quen thuộc và hữu ích nhất để đo trung tâm là trung bình hoặc trung bình số học của tập hợp này. Chúng ta ký hiệu trung bình mẫu là $\bar{x}$.

Định nghĩa 1.3.1. Trung bình mẫu $\bar{x}$ của các quan sát $x_1, x_2, \dots, x_n$ cho bởi

$$\bar{x} = \frac{x_1 + x_2 + \dots + x_n}{n} = \frac{\sum_{i=1}^n x_i}{n}$$

Tử số của $\bar{x}$ có thể được viết là $\sum x_i$, là tổng của tất cả các quan sát của mẫu.

Ví dụ 1.10 Sự ăn mòn, nứt sắt và thép của chất kiềm đã được nghiên cứu vì những lỗi của các đỉnh tán trong nồi thép và lỗi của các rotor hơi. Xét các quan sát x = chiều dài vết nứt (μm), là kết quả của các bài kiểm tra ăn mòn liên tục trên các mẫu là các thanh căng mịn trong một thời gian cố định. (Các dữ liệu phù hợp với một biểu đồ và bản tóm tắt số lượng từ bài báo "Vai trò của Phospho trong chất kiềm gây ăn mòn, nứt Thép hợp kim" Corrosion Science, 1989: 53–68.)

$x_1 = 16.1$ $x_2 = 9.6$ $x_3 = 24.9$ $x_4 = 20.4$ $x_5 = 12.7$ $x_6 = 21.2$ $x_7 = 30.2$
 $x_8 = 25.8$ $x_9 = 18.5$ $x_{10} = 10.3$ $x_{11} = 25.3$ $x_{12} = 14.0$ $x_{13} = 27.1$ $x_{14} = 45.0$
 $x_{15} = 23.3$ $x_{16} = 24.2$ $x_{17} = 14.6$ $x_{18} = 8.9$ $x_{19} = 32.4$ $x_{20} = 11.8$ $x_{21} = 28.5$

Hình 1.11 biểu diễn biểu đồ cuống và lá của dữ liệu; chiều dài vết nứt ở độ tuổi 20 thấp dường như là "điển hình".

0H	96	89				
1L	27	03	40	46	18	
1H	61	85				
2L	49	04	12	33	42	
2H	58	53	71	85		
3L	02	24				
3H						
4L						
4H	50					

Stem: tens digit
Leaf: one and tenths digit

Hình 1.11: Biểu đồ cuống và lá cho dữ liệu chiều dài các vết nứt.

Với $\sum x_i = 444,8$, trung bình mẫu là

$$\bar{x} = \frac{444,8}{21} = 21,18$$

một giá trị phù hợp với thông tin từ biểu đồ gốc và lá.

Một giải thích vật lý của $\bar{x}$ sẽ giải thích cách nó đo vị trí (trung tâm) của một mẫu. Vẽ và mở rộng một trục đo ngang, sau đó đại diện cho mỗi quan sát của mẫu bằng một trọng lượng 1-lb đặt tại các điểm tương ứng trên trục. Điểm duy nhất mà tại đó một điểm tựa có thể được đặt để cân bằng trọng lượng của hệ thống là điểm tương ứng với giá trị của $\bar{x}$ (xem Hình 1.12).

Hình 1.12: Giá trị trung bình như là điểm cân bằng cho hệ thống trọng lượng.

$\bar{x}$ đại diện cho các giá trị trung bình của các quan sát trong một mẫu, trung bình của tất cả các giá trị trong tổng thể có thể được tính được. Trung bình này được gọi là trung bình tổng thể và được ký hiệu bằng các chữ cái Hy Lạp μ . Khi có N giá trị trong tổng thể (tổng thể hữu hạn), thì $\mu = (\text{tổng các giá trị trong tổng thể}) / N$. Trong chương 3 và 4, chúng ta sẽ đưa ra một định nghĩa chung cho rằng áp dụng cho cả tổng thể hữu hạn và (theo lý thuyết) vô hạn. Cũng như $\bar{x}$ là một giá trị quan trọng của vị trí mẫu, μ thường là một giá trị vị trí quan trọng của một tổng thể.

1.3.2 Median-Trung vị

Đồng nghĩa với Median là "trung vị" (vị trí ở chính giữa). Trung vị thực sự là giá trị ở chính giữa các quan sát được sắp xếp từ nhỏ nhất đến lớn nhất. Khi quan sát được biểu thị bằng $x_1, x_2, \dots, x_n$, chúng ta sẽ sử dụng các biểu tượng $\tilde{x}$ đại diện cho trung vị mẫu.

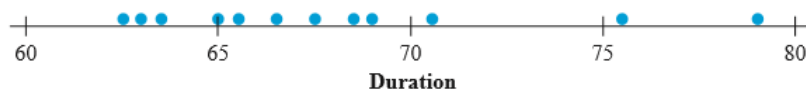
Định nghĩa 1.3.2. Sắp xếp các giá trị quan sát của mẫu từ nhỏ đến lớn (với bất kì giá trị quan sát nào lặp lại trong mẫu). Khi đó

* Nếu n là số lẻ thì $\tilde{x}$ là giá trị chính giữa thứ $\frac{n+1}{2}$.

* Nếu n là số chẵn thì $\tilde{x}$ là trung bình của hai giá trị chính ở giữa thứ $\frac{n}{2}$ và $\frac{n}{2} + 1$.

Ví dụ 1.11 Những người không quen với âm nhạc cổ điển có thể có xu hướng tin rằng hướng dẫn của một nhà soạn nhạc để chơi một đoạn nhạc cụ thể sẽ

không phụ thuộc vào tất cả những người biểu diễn. Tuy nhiên, thường có rất nhiều room để giải thích và người chỉ huy dàn nhạc và các nhạc sĩ tận dụng điều này. Các tác giả đã đi đến trang web ArkivMusic.com và chọn một mẫu của 12 bản ghi âm của Symphony # 9 ("hợp xướng", một tác phẩm tuyệt hay) của Beethoven, thì sự đàn hồi thời gian sau (phút) được liệt kê theo thứ tự tăng dần: 62,3 62,8 63,6 65,2 65,7 66,4 67,4 68,4 68,8 70,8 75,7 79,0. Biểu đồ chấm của dữ liệu $n = 12$ là số chẵn nên trung vị của mẫu là giá trị trung

Hình 1.13: Biểu đồ chấm cho dữ liệu cho ví dụ trên.

bình của hai giá trị thứ $n/2 = 6$ và $n/2 + 1 = 7$ trong dãy các giá trị đã sắp xếp

$$\tilde{x} = \frac{66,4 + 67,4}{2} = 66,90$$

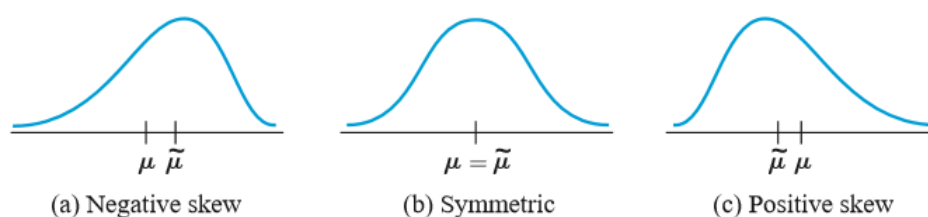
Lưu ý rằng nếu quan sát lớn nhất 79,0 không được bao gồm trong mẫu, $n = 11$, kết quả trung vị mẫu cho các quan sát còn lại sẽ có được giá trị chính giữa (các giá trị được sắp thứ tự, tức là giá trị thứ 6 từ hai đầu của danh sách) là 66,4. Giá trị trung bình mẫu là $\bar{x} = \Sigma x_i / 12 = 816,1 / 12 = 68,01$, lớn hơn một chút so với trung vị. Giá trị trung bình được kéo ra một chút so với mức trung vị bởi vì mẫu "kéo dài ra" hơi nhiều về phần cuối phía trên hơn là phần cuối phía dưới.

Tương tự $\tilde{x}$ là giá trị trung vị trong mẫu, giá trị ở giữa tổng thể là trung vị của tổng thể ta kí hiệu bằng $\tilde{\mu}$. Ta sử dụng các trung vị mẫu $\tilde{x}$ như là một suy luận về trung vị của tổng thể $\tilde{\mu}$.

Trung bình tổng thể μ và trung vị $\tilde{\mu}$ nói chung là không giống hệt nhau. Nếu phân bố tổng thể bị lệch trái hay lệch phải như ở hình 1.14. Khi đó để đưa ra kết luận về tổng thể, đầu tiên chúng ta quyết định quan tâm đến tham số nào của tổng thể hơn.

1.3.3 Các tham số vị trí khác: Tứ phân vị, phân vị mức phần trăm và trung bình thu gọn.

Trung vị chia tập dữ liệu thành hai phần có kích thước bằng nhau. Để có những tham số vị trí tốt hơn, ta có thể phân chia dữ liệu thành nhiều hơn hai phần như

Hình 1.14: Ba hình dạng khác nhau của phân phối của tổng thể.

vậy. Nói chung các tham số tứ phân vị chia dữ liệu thành bốn phần bằng nhau. Tương tự như vậy, một tập hợp dữ liệu (mẫu hoặc tổng thể) có thể còn phân chia tinh tế hơn bằng các tham số phần trăm.

Giá trị trung bình μ là khá cần thiết với một tham số đưa ra duy nhất, trong khi trung vị là không thể hiểu được với dữ liệu có nhiều giá trị ngoại lai. Một trung bình thu gọn là một sự thỏa hiệp giữa trung bình và trung vị. Ví dụ một trung bình thu gọn 10% sẽ được tính bằng cách loại bỏ 10% các giá trị nhỏ nhất và 10% các giá trị lớn nhất của dữ liệu và sau đó tính trung bình các giá trị còn lại.

1.3.4 Phân loại dữ liệu và Tỷ lệ mẫu.

Khi dữ liệu được phân loại, phân bố tần số hoặc phân phối tần số tương đối cung cấp một bản tóm tắt của dữ liệu. Ví dụ một cuộc khảo sát sở hữu máy ảnh kỹ thuật số của các cá nhân được thực hiện để nghiên cứu sự lựa chọn thương hiệu. Sau đó đếm số lượng người sở hữu Canon, Sony, Kodak , ... Xét việc lấy mẫu phân đôi mà tổng thể một chỉ gồm hai thương hiệu nào đó. Nếu chúng ta kí hiệu x là số cá thể trong mẫu rơi vào loại 1, thì số lượng loại 2 là $n - x$. Tần số mẫu tương đối hay tỷ lệ mẫu tương đối loại 1 là x/n và tỷ lệ mẫu loại 2 là $1 - x/n$.

Tổng quát hơn, tập trung sự chú ý vào một thể loại đặc biệt ta đánh mã 1 cho các quan sát trong mẫu rơi vào loại này và mã 0 cho các quan sát không thuộc loại này. Sau đó, tỷ lệ mẫu của các quan sát trong các loại này là trung bình mẫu của các chuỗi 1 và 0. Vì vậy, một trung bình mẫu có thể được sử dụng để tóm tắt các kết quả của một mẫu phân loại.

Bài tập 1.3

1.3.1 Cho số liệu 590 815 575 608 350 1285 408 540 555 67

- Tính giá trị trung bình và trung vị mẫu.
- Giả sử quan sát thứ 6 là 985 thay vì 1285. Mức trung bình và trung vị thay đổi như thế nào?
- Tính trung bình rút gọn 20% được xác định bằng cách bỏ đi hai quan sát nhỏ nhất và hai quan sát lớn nhất.
- Tính trung bình rút gọn 30%.

1.3.2 Cho bộ số liệu:

U: 6,0 5,0 11,0 33,0 4,0 5,0 80,0 18,0 35,0 17,0 23,0

F: 4,0 14,0 11,0 9,0 9,0 8,0 4,0 20,0 5,0 8,9 21,0

9,2 3,0 2,0 0,5

- Xác định trung bình mẫu cho mỗi mẫu và so sánh.
- Xác định trung vị cho mỗi mẫu và so sánh. Tại sao trung bình mẫu và trung vị của mẫu đó khác nhau?
- Tính trung bình rút gọn cho từng mẫu bằng cách xóa quan sát nhỏ nhất và lớn nhất. Giá trị này tương ứng với giá trị trung bình bao nhiêu phần trăm? So sánh các giá trị trung bình rút gọn và trung bình, trung vị mẫu tương ứng.

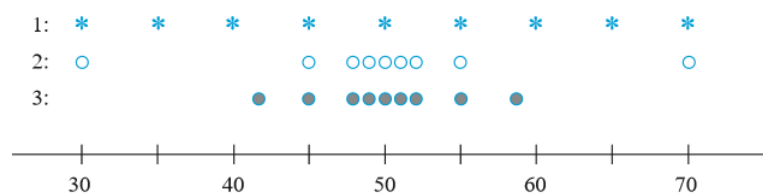
1.3.3 Cho bộ số liệu sau:

389	356	359	363	375	424	325	394	402
373	373	370	364	366	364	325	339	393
392	369	374	359	356	403	334	397	

- Xây dựng biểu đồ gốc lá, cột cho bộ số liệu.
- Tính giá trị trung bình và trung vị mẫu.
- Quan sát lớn nhất hiện tại là 424, giá trị này có thể tăng nhiều nhất là bao nhiêu mà không ảnh hưởng đến giá trị trung vị mẫu.

1.4 Các số đo đặc trưng biến thiên

Các tham số trung tâm chỉ cung cấp một phần thông tin của bộ dữ liệu hoặc phân phối. Mẫu hoặc các tổng thể khác nhau có thể giống hệt nhau của các tham số trung tâm nhưng khác biệt nhau theo các cách quan trọng khác. Hình 1.15 biểu diễn biểu đồ chấm của ba mẫu với giá trị trung bình và trung vị tương tự nhau, nhưng mức độ lan truyền về trung tâm là khác nhau cho tất cả ba mẫu.

Hình 1.15: Các mẫu có độ đo trung tâm giống hệt nhau nhưng khác nhau về độ biến thiên.

1.4.1 Độ đo độ biến thiên của mẫu

Đo độ biến thiên đơn giản nhất của một mẫu là phạm vi mẫu là sự khác biệt giữa các giá trị mẫu lớn nhất và nhỏ nhất. Phạm vi các giá trị mẫu 1 trong hình 1.15 là lớn hơn nhiều so với mẫu 3, phản ánh sự biến đổi ở mẫu đầu tiên là nhiều hơn trong mẫu thứ ba. Một khiếm khuyết trong phạm vi của mẫu 2 là nó phụ thuộc vào 2 giá trị ngoài cùng và không quan tâm đến vị trí của các $n - 2$ giá trị còn lại. Mẫu 1 và 2 trong hình 1.15 có phạm vi giống hệt nhau, nhưng khi ta tập trung vào các quan sát giữa hai giá trị ngoài cùng, độ phân tán trong mẫu sẽ thay đổi ở mẫu thứ hai so với độ phân tán mẫu lúc đầu (bao gồm cả 2 giá trị ngoài cùng).

Độ đo độ biến thiên đơn giản nhất là đo độ sai lệch so với giá trị trung bình. Đó là các sai lệch các giá trị của mẫu so với giá trị trung bình $x_1 - \bar{x}, x_2 - \bar{x}, \dots, x_n - \bar{x}$. Một cách đơn giản để kết hợp các độ lệch vào một lượng duy nhất là trung bình của chúng. Thật không may, đây là một ý tưởng tồi vì

$$\text{Tổng các độ lệch} = \sum_{i=1}^n (x_i - \bar{x}) = 0$$

Một cách để khắc phục điều này là tính trung bình các trị tuyệt đối các độ lệch $\sum_{i=1}^n |x_i - \bar{x}|$. Bởi vì các giá trị tuyệt đối dẫn đến một số khó khăn về mặt lý thuyết. Ta xét bình phương các độ lệch $(x_1 - \bar{x})^2, (x_2 - \bar{x})^2, \dots, (x_n - \bar{x})^2$, thay vì sử dụng các trị tuyệt đối ta sử dụng trung bình bình phương các độ lệch $\sum_{i=1}^n (x_i - \bar{x})^2$, vì nhiều lý do chúng ta chia tổng của bình phương sai độ lệch cho $n - 1$ thay vì chia cho n .

Định nghĩa 1.4.1. Phương sai mẫu, kí hiệu s^2 , xác định bởi

$$s^2 = \frac{\sum (x_i - \bar{x})^2}{n - 1} = \frac{S_{xx}}{n - 1}$$

Độ lệch chuẩn mẫu, kí hiệu s , là căn bậc hai dương của phương sai mẫu

$$s = \sqrt{s^2}$$

Chú ý rằng cả phương sai mẫu s^2 và độ lệch chuẩn mẫu s đều không âm.

Ví dụ 1.12 Các trang web www.fueleconomy.gov chứa rất nhiều thông tin về đặc tính nhiên liệu của xe khác nhau. Ngoài ra EPA xếp hạng theo dặm đường, có rất nhiều loại xe mà người dùng đã báo cáo các giá trị về hiệu quả nhiên liệu (mpg) của riêng họ. Hãy xem xét mẫu cỡ $n = 11$ sau đây về hiệu quả cho xe Ford Focus 2009 được trang bị hộp số tự động (đối với mô hình này, EPA báo cáo đánh giá tổng thể 27 mpg-24 mpg đối với xe lái thành phố và 33 mpg cho xe lái trên đường cao tốc):

Car	x_i	$x_i - \bar{x}$	$(x_i - \bar{x})^2$
1	27.3	-5.96	35.522
2	27.9	-5.36	28.730
3	32.9	-0.36	0.130
4	35.2	1.94	3.764
5	44.9	11.64	135.490
6	39.9	6.64	44.090
7	30.0	-3.26	10.628
8	29.7	-3.56	12.674
9	28.5	-4.76	22.658
10	32.0	-1.26	1.588
11	37.6	4.34	18.836
	$\sum x_i = 365.9$	$\sum (x_i - \bar{x}) = .04$	$\sum (x_i - \bar{x})^2 = 314.106$
			$\bar{x} = 33.26$

Việc làm tròn dẫn đến tổng $\sum (x_i - \bar{x})$ không bằng 0. $S_{xx} = 314,106$ từ đó

$$s^2 = \frac{S_{xx}}{n - 1} = \frac{314,106}{11 - 1} = 31,41; \quad s = 5,60$$

Động lực cho s^2

Để giải thích lý do cho số chia trong s^2 là $n - 1$, trước tiên lưu ý là trong khi s^2 đo độ biến thiên mẫu, có một tham số đo độ biến đổi trong tổng thể gọi là phương sai tổng thể. Ta kí hiệu phương sai tổng thể là σ^2 và độ lệch chuẩn tổng thể là σ . Khi tổng thể là hữu hạn và có N cá thể

$$\sigma^2 = \frac{\sum_{i=1}^N (x_i - \mu)^2}{N}$$

Cũng như $\bar{x}$ sẽ được sử dụng để suy luận về trung bình tổng thể μ , ta xác định các phương sai mẫu để sử dụng là suy luận về σ^2 . Lưu ý là phương sai σ^2 liên quan đến trung bình tổng thể μ . Nếu chúng ta thực sự biết giá trị của μ , sau đó chúng ta có thể xác định phương sai mẫu là trung bình bình phương độ lệch của các x_i so với trung bình μ . Tuy nhiên, giá trị của μ hầu như không bao giờ biết đến, vì vậy tổng bình phương độ lệch so với $\bar{x}$ phải được sử dụng. Nhưng các x_i có xu hướng gần gũi trung bình mẫu $\bar{x}$ hơn với trung bình tổng thể μ , do đó, để bù đắp cho điều này mẫu số $n - 1$ được sử dụng chứ không phải là n .

Ta xem s^2 có $n - 1$ bậc tự do (df). Thuật ngữ này phản ánh thực tế là mặc dù s^2 được xác định dựa trên n giá trị $x_1 - \bar{x}, x_2 - \bar{x}, \dots, x_n - \bar{x}$, nhưng các giá trị này có tổng bằng 0, do đó ta có thể xác định bất kì giá trị nào dựa trên $n - 1$ giá trị còn lại.

Công thức tính s^2

Một biểu thức thay thế cho các tử số của s^2 là

$$S_{xx} = \sum (x_i - \bar{x})^2 = \sum x_i^2 - \frac{(\sum x_i)^2}{n}$$

Mệnh đề 1.4.2. Cho mẫu $x_1, x_2, \dots, x_n$ và c là một hằng số khác 0

1. Nếu $y_1 = x_1 + c, y_2 = x_2 + c, \dots, y_n = x_n + c$ thì $s_{xx}^2 = s_{yy}^2$ và
2. Nếu $y_1 = cx_1, y_2 = cx_2, \dots, y_n = cx_n$ thì $s_{xx}^2 = c^2 s_{yy}^2, s_y = |c|s_x$ trong đó s_{xx}^2 là phương sai với mẫu các x_i và s_{yy}^2 là phương sai các mẫu y_i

Các tính chất này có thể được chứng minh bằng cách chú ý đối với kết quả 1 là $\bar{y} = \bar{x} + c$ và đối với kết quả 2 là $\bar{y} = c\bar{x}$.

1.4.2 Biểu đồ hộp

Biểu đồ gốc-lá và biểu đồ Histogram biểu diễn một tập hợp dữ liệu một cách khá chung chung, trong khi đó một bản tóm tắt đơn giản như là trung bình hoặc độ lệch chuẩn chỉ tập trung vào một khía cạnh của dữ liệu. Trong những năm gần đây, một bản tóm tắt bằng hình ảnh được gọi là biểu đồ hộp (boxplot) đã được sử dụng thành công để mô tả một số tính năng nổi bật nhất của một tập hợp dữ liệu của. Các tính năng này bao gồm: (1) trung tâm, (2) mức độ phân tán, (3) mức độ và tính chất đối xứng, và (4) xác định "giá trị ngoại lai" các quan sát nằm xa bất

thường của tập hợp dữ liệu chính. Bởi vì ngay cả một giá trị ngoại lai duy nhất có thể ảnh hưởng đáng kể giá trị của $\bar{x}$ và s , một boxplot được dựa trên các độ đo "kháng" với sự có mặt của vài giá trị ngoại lai - trung vị và độ phân tán được gọi là tứ phân vị phân tán.

Định nghĩa 1.4.3. Sắp xếp n quan sát từ nhỏ nhất đến lớn nhất rồi tách riêng nửa nhỏ nhất và nửa lớn nhất; trung vị $\tilde{x}$ được bao gồm trong cả hai nửa nếu n là số lẻ. Sau đó, tứ phân vị thấp hơn là mức trung bình của nửa nhỏ nhất và tứ phân vị cao hơn là trung bình của nửa lớn nhất. Một độ đo độ phân tán kháng lại giá trị ngoại lai là tứ phân vị phân tán f_s , được đưa ra bởi

$$f_s = \text{tứ phân vị trên} - \text{tứ phân vị thấp}$$

Nói chung tứ phân vị phân tán không bị ảnh hưởng bởi vị trí của những quan sát trong 25% dữ liệu nhỏ nhất hoặc 25% dữ liệu lớn nhất. Do đó nó có khả năng chống ngoại lai. Các boxplot đơn giản nhất là dựa vào năm giá trị sau:

$$x_i \text{ nhỏ nhất} \quad \text{tứ phân vị nhỏ} \quad \text{trung vị} \quad \text{tứ phân vị trên} \quad x_i \text{ lớn nhất}$$

Đầu tiên, vẽ một thang đo ngang. Sau đó, đặt một hình chữ nhật ở trên trục này; cạnh trái của hình chữ nhật là vào tứ phân vị nhỏ và cạnh phải là tứ phân vị trên. Đặt một đoạn đường thẳng đứng hoặc một số biểu tượng khác bên trong hình chữ nhật tại địa điểm của trung vị; vị trí của các biểu tượng trung vị so với hai cạnh truyền tải thông tin về độ lệch giữa của 50% dữ liệu. Cuối cùng, vẽ "râu" ra từ hai đầu của hình chữ nhật tới và quan sát lớn nhất và nhỏ nhất. Một boxplot với theo hướng thẳng đứng cũng có thể được rút ra bằng cách làm thay đổi chiều thang đo trong quá trình xây dựng.

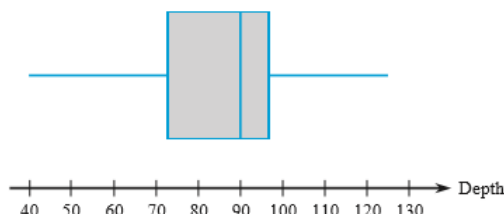
Ví dụ 1.13 Siêu âm được sử dụng để thu thập dữ liệu ăn mòn dựa vào độ dày của các tấm sàn của một bể chứa trên mặt đất được sử dụng để lưu trữ dầu thô ("Phân tích thống kê của UT về độ ăn mòn của dầu thô đối với tấm sàn bể chứa trên mặt đất Storage Tank," Materials Eval., 1994 : 846-849); mỗi quan sát là độ sâu hố lớn nhất trong đĩa, theo milli-in.

Ta có năm giá trị sau:

$$x_i \text{ nhỏ nhất}=40; \text{ tứ phân vị nhỏ}=72,5; \text{ trung vị}=90; \text{ tứ phân vị trên}=96,5; x_i \text{ lớn}$$

40 52 55 60 70 75 85 85 90 90 92 94 94 95 98 100 115 125 125

nhất=125

Hình 1.16: Biểu đồ hộp của dữ liệu trên.

Cạnh phải của hộp là gần trung vị hơn là cạnh bên trái, cho thấy sự lệch rất đáng kể giữa hai nửa của dữ liệu. Chiều rộng hộp (f_s) cũng là hợp lý lớn liên quan đến phạm vi của dữ liệu (khoảng cách giữa hai râu của hộp).

Hình ?? biểu diễn bảng kết quả của Minitab từ một yêu cầu về mô tả dữ liệu ăn mòn. Q1 và Q3 là các tứ phân vị thấp và trên; đây là tương tự như các tứ phân vị được tính toán dù hơi khác một chút. SE Mean là $s/\sqrt{n}$; đây sẽ là một số đại lượng quan trọng trong công việc tiếp theo của chúng ta liên quan đến suy luận về μ .

Biểu đồ hộp biểu diễn giá trị ngoại lai

Một boxplot có thể được lập lên để chỉ ra một cách rõ ràng sự hiện diện của giá trị ngoại lai. Nhiều thủ tục suy luận dựa trên giả định rằng tổng thể có phân bố chuẩn. Ngay cả một giá trị ngoại lai duy nhất trong mẫu cũng cảnh báo các nhà điều tra rằng các thủ tục như vậy có thể không đáng tin cậy và sự hiện diện của nhiều giá trị ngoại lai cũng truyền tải cùng một thông điệp.

Định nghĩa 1.4.4. Bất kỳ quan sát xa hơn $1,5f_s$ từ tứ phân vị gần nhất là một ngoại lai. Một ngoại lai là cực trị nếu nó là lớn hơn $3f_s$ tứ phân vị gần nhất và nó nhẹ (ôn hòa) hơn các giá trị khác.

So sánh các biểu đồ hộp

So sánh các biểu đồ hộp là một cách hiệu quả để tìm sự tương đồng và khác biệt giữa hai hay nhiều bộ dữ liệu bao gồm các quan sát trên cùng một biến.

Ví dụ 1.14 Trong những năm gần đây, một số bằng chứng cho thấy rằng nồng độ radon trong nhà cao có thể liên quan đến sự phát triển của bệnh ung thư trẻ em,

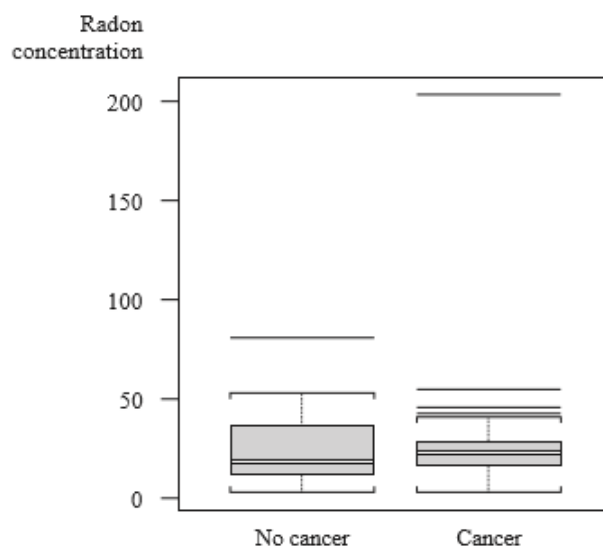
nhưng nhiều chuyên gia y tế vẫn còn hoài nghi. Một bài báo gần đây ("Nồng độ radon trong nhà và ung thư trẻ em," The Lancet, 1991: 1537-1538) trình bày các dữ liệu kèm theo nồng độ radon (Bq / m^3) trong hai mẫu khác nhau của các ngôi nhà. Mẫu đầu tiên bao gồm các nhà trong đó đứa trẻ đang cư trú được chẩn đoán ung thư. Các nhà trong mẫu thứ hai không có trường hợp ghi nhận ung thư trẻ em. Hình 1.17 trình bày biểu đồ gốc và lá của dữ liệu. Các giá trị tổng hợp như sau

1. Cancer		2. No cancer
9683795	0	95768397678993
86071815066815233150	1	12271713114
12302731	2	99494191
8349	3	839
5	4	
7	5	55
	6	
	7	Stem: Tens digit
HI: 210	8	5 Leaf: Ones digit

Hình 1.17: Biểu đồ gốc lá của dữ liệu trên.

	$\bar{x}$	$\tilde{x}$	s	f_s
Cancer	22.8	16.0	31.7	11.0
No cancer	19.2	12.0	17.0	18.0

giá trị trung bình và trung vị cho rằng các mẫu ung thư tập trung một chút ở bên phải của mẫu không có ung thư trên thang đo. Tuy nhiên giá trị trung bình thổi phồng tầm quan trọng của sự thay đổi này, phần lớn là vì quan sát 210 trong mẫu bệnh ung thư. Các giá trị của s cho thấy sự biến đổi ở những mẫu ung thư hơn so với mẫu không có ung thư, nhưng ấn tượng này lại mâu thuẫn với tứ phân vị lấy lan. Một lần nữa, quan sát thứ 210, một outlier cực trị, là thủ phạm. Hình 1.18 cho thấy một so sánh boxplot từ S-Plus. Hộp không có ung thư được kéo dài ra so với hộp ung thư và vị trí của các đường trung bình trong hai hộp cho thấy độ lệch nhiều hơn trong nửa giữa các mẫu không có ung thư hơn so với mẫu ung thư. Các giá trị ngoại lai được đại diện bởi các đoạn đường ngang và không có sự phân biệt giữa giá trị ngoại lai nhẹ và cực trị.

Hình 1.18: Biểu đồ hộp của dữ liệu trên.

Bài tập 1.4

1.4.1 Cho bộ số liệu 29,5 49,3 30,6 28,2 28,0 26,3 33,9 29,4 23,5 31,6

Tính các giá trị sau:

- Cỡ mẫu.
- Phương sai mẫu.
- Độ lệch tiêu chuẩn mẫu.

1.4.2 Cho bộ số liệu:

U: 6,0 5,0 11,0 33,0 4,0 5,0 80,0 18,0 35,0 17,0 23,0

F: 4,0 14,0 11,0 9,0 9,0 8,0 4,0 20,0 5,0 8,0 21,0

9,5 3,5 2,5 0,5

- Xác định giá trị độ lệch tiêu chuẩn mẫu cho mỗi mẫu và so sánh.
- Tính tứ phân vị cho mỗi mẫu và so sánh.

1.4.3 Cho bộ số liệu:

16 18 18 26 33 41 54 56 66 68 87 91 95 96

98 106 109 111 118 127 127 135 145 147 149 151 168 170

172 183 189 190 200 210 220 229 230 233 238 244 259 270

- Xây dựng biểu đồ gốc và lá dựa trên lặp lại mỗi giá trị gốc hai lần, và nhận xét.
- Xác định giá trị của phần tư và tứ phân vị.
- Xây dựng một boxplot dựa trên tóm tắt năm số và nhận xét.

d. Một quan sát phải nhỏ hay lớn như thế nào sẽ được coi là giá trị ngoại lai, ngoại lai cực trị? Trong mẫu có giá trị ngoại lai hay không?

e. Quan sát hiện tại là 403 có thể giảm nhiều nhất là bao nhiêu để không ảnh hưởng đến f_s

BÀI TẬP TỔNG HỢP

TH 1.1 Cho bộ dữ liệu:

553	553	553	559	559	559	559	561	561	561	561
561	561	568	568	570	570	570	578	578	578	579
579	579	588	588	588	598	598	598	622	622	638
638	638	639	63.9	639	647	647	647	651	651	651
653	653	653	653	674	674	674	674	687	687	687
687	690	704	704	712	712	712	730	730	731	731
746	746	746	746	793	793	793	793	830	830	830

Tổng hợp dữ liệu rồi tổng kết và mô tả dữ liệu.

TH 1.2 Cho bộ số liệu sau:

Loại 1	350	350	350	358	370	370	370	371
	371	372	372	384	391	391	392	
Loại 2	350	354	359	363	365	368	369	371
	273	374	376	380	383	388	392	
Loại 3	350	361	362	364	364	365	366	371
	377	377	377	379	380	380	392	

a. Xây dựng một bảng so sánh boxplot, nhận xét về những điểm tương đồng và sự khác biệt.

b. Xây dựng một dotplot so sánh (một dotplot cho mỗi mẫu với một khoảng chia chung). Nhận xét về những điểm tương đồng và khác biệt.

TH 1.3 Cho bộ số liệu sau:

Khoảng	6-8	8-10	10-12	12-14	14-16	16-18	18-20
Tần số	6	23	30	35	32	48	42
Khoảng	20-22	22-24	24-26	26-28	28-30	30-35	35-40
Tần số	40	28	27	26	14	27	11

a. Vẽ biểu đồ tương ứng với các tần số này.

b. Tỷ lệ những các quan sát dưới 20 là bao nhiêu? Tính tỷ lệ những quan sát có độ dài ít nhất là 30?

c. Áng chừng giá trị của phần trăm thứ 90 của phân phối các quan sát của mẫu?

d. Ảnh hưởng giá trị trung vị của mẫu.